

sete og forsømte jordløse landbo-samfunds forhold på Sjælland. Nu er så turen kommet til fæstebønderne, og undersøgelsen er udstrakt til hele landet, rækkende fra senmiddelalder til landboreformernes afslutning. Det er fæstebøndernes situation som en talstærk men politisk kun lille brik i magtspillet mellem konge, adel og kirke, der sættes i centrum, som det offer bondestanden var for de tre århundreders skiftende jordlovgivning og godspolitik, og ingen anden dansk forsker end Skrubbeltang kunne have præsteret at fremlægge en så omfattende viden om danske landboforhold, som det her er tilfældet. Samtidig føler man endda, at han under udarbejdelsen har måttet lægge stærke bånd på sig selv, for at behandlingen ikke skulle blive for omfattende og måske derved miste i overskuelighed. Denne selvdisciplin er forsåvidt lykkedes over al måde, som der er kommet en overordentlig læseværdig fremstilling ud af anstrengelserne, hvorved dette "livsværk" ikke blot henvender sig til fagkolleger blandt historikere og landbrugsøkonomer, men til en langt videre kreds af forskere og lægmand.

Stoffet lægges kronologisk frem i 6 afsluttede kapitler: Senmiddelalder og reformationstid, tiden frem til enevælden, enevældsperioden til 1720, tiden 1720-60, landboreformperioden og tilbageblik, og behandlingen inden for de enkelte kapitler følger nogenlunde samme linie med fæstevæsenet som det centrale punkt. På denne måde er det muligt at læse et enkelt kapitel for sig, såfremt man er særligt interesseret i denne periode. Som selv ikke værende historiker, føler anmelderen sig i godt selskab og fornemmer, at danske landboforhold hermed har fået den omend ikke udtømmende så dog alsidige og gennemgribende behandling, der vil blive stående som

den bedste lang tid frem.

Indirekte er det også historien om et landbrugssamfund uden væsentlige fremskridt gennem de 300 år i henseende til dyrkningsteknik og forbedringer inden for planteavl og husdyrbrug helt frem til landboreformerne. Intet steds fornemmer man, at herrestanden har gjort noget for at forbedre landbrugsdriften blandt fæstebønderne, ja knap nok i selve hovedgårdsdriften, hvor det først sent indførte koppelbrug er det eneste tegn på, at storbesiddelsen på et tidspunkt har fået en landbrugsfaglig kontakt med kredse, der ligger lidt uden for dens egen snævre horisont. Man fornemmer, at Danmark indtil nybruddet efter 1750 hørte hjemme i periferien af Europa, og at de udefra kommende impulser nærmest var indskrænket til åndelige materier og til at acceptere datidens nye moderetninger inden for arkitektur, indbo og klæder. For landbrugsfaglige forbedringer var der hverken interesse eller økonomisk blik.

Viggo Hansen

Robert M. Newcomb: Planning the Past.

Historical landscape Resources and Recreation. Studies in Historical Geography.

Dawson/Archon Books. Folkstone & Hamden 1978, 255 s., 13x22 cm, E 8.00

Interessen for at indsamle oplysninger om historiske mindesmærker og levn kan i Danmark føres helt tilbage til præsteindberetningerne til Ole Worm 1625-42. Denne interesse forblev dog en finkultur i Danmark, indtil de lokal- og amtshistoriske foreninger begyndte at dukke op rundt omkring og udsende årbøger i begyndelsen af dette århundrede. De forbavsende store medlemsskarer, der meldte sig - ikke blot som læsere af egens fortid, men som forfattere til historiske begivenheder efter

at have grundigt studeret foreliggende arkivmateriale - bevidner den store interesse for fortidens begivenheder og levn. Allerede da var der også kredse blandt naturforskerne, der gik stærkt ind for bevarelsen af egenartede naturlandskaber, og i 1911 stiftedes Danmarks Naturfredningsforening. Der skulle dog gå adskillige år, inden den første naturfredningslov var en realitet i 1937.

Den stigende urbanisering og dermed forbundne voksende mobilitet efter 2. verdenskrig nødvendiggjorde mere intense anstrengelser for dels at bevare naturen og dels at skaffe den almindelige befolkning øget adgang til denne med rekreative mål for øje. Bestræbelserne manifesterede sig efterhånden ikke alene i en række love, men gav sig også udslag i et antal publikationer, dels fra statsligt hold og dels fra universiteter og forskningsinstitutioner. På dette område var ikke mindst det geografiske institut ved Århus universitet førende, og det er med denne forskningstradition som baggrund, at man må se Robert Newcombs arbejde. Forfatteren var i en årrække knyttet til Århus universitet, hvor han havde en fortrinlig kollega i Frits Hastrup, og hvor han specialiserede sig i en udforskning af sporene af fortidens levn i landskabet, og en række mindre arbejder illustrerer hans indsats på dette punkt.

Behandlingen af dette emne i Planning the Past deler sig ligeledes mellem Danmark, England og U.S.A. (med Canada) og beskæftiger sig med såvel landskaber som "byskaber". Man kan nærmest betegne bogen som en velskrevet, fylldig lærebog i de pågældende landes lovgivning inden for naturfredning og rekreation, den nationale og folkelige baggrund herfor og dens muligheder i fremtidens samfund. Titlen er ikke blot meget slående, men også et udtryk

for forfatterens intentioner, der går ud på at skabe øget interesse for landskabsanalyser. Han mener, sikkert med rette, at geografiske studier kan yde væsentlige bidrag til en bedre forståelse af de rurale såvel som de urbane landskabsværdier og af de rekreative områders egenverdi side om side med den mere æstetiske og artistiske perceptionsanalyse. Bogen er rigt illustreret, delvis med forfatterens egne optagelser, men desværre er ikke alle fotografier faldet lige godt ud, måske begrundet i papirets kvalitet. Det skal dog ikke forklejne den store indsats, som Robert Newcomb har gjort for at samle trådene for den danske hhv. engelske og amerikanske fredningsplanlægning, dens baggrund og intentioner.

Viggo Hansen

D.W. Meinig (edit.): *The Interpretation of Ordinary Landscapes. Geographical Essays.* Oxford University Press, New York, Oxford 1979. 255 s., 15x22 cm., £ 3.95.

I selskab med 6 kolleger har D.W. Meinig udsendt denne essay-samling, og en væsentlig bid af den skyldes udgiveren selv, der er en strålende og livfuld fortæller, og som samtidig har noget væsentligt at sige den kreds af geografer, der forbinder iagttagelsen af landskabet med dets menneskeprægede tilblivelse og selv bygger en symbolisme op herpå. For så vidt er landskabsopfattelse altid subjektiv og bygger på iagttagernes eget miljø, opdragelse samt noget helt udefinerbart, foruden at Meinig efter sin opfattelse mener, at man uvilkårligt inddrager i sine tanker de historiske personer og begivenheder, der har sat deres stempel på landskabet. Herefter skulle landskabsopfattelsen falde forskelligt ud hos de iagttagere af fx den danske hede, om man har kendskab til Dalgas' indsats eller ej. Det er

måske denne sammenblanding af spontanitet i iagttagelse og ens viden om den begivenhedsrække, der har været med til at skabe landskabet, der ligger til grund for at fylde bogen med fotografier af kulturlandskaber. For disse motiver kan kun have til formål at gengive den symbolisme, som fotografen har lagt i dem, og hvor er så det subjektive henne? Blandt bidragsyderne taler Pierce F. Lewis om at læse et landskab, Meinig selv om 10 måder at se på et landskab og om det i landskabet indbyggede "forfatter-skab", et udtryk for det præg, som den eller de personer har sat på det. Yi-Fu Tuan taler om de tanker, iagttagelsen af et landskab sætter i gang og David Lowenthal om fortidens kulturskabte levn.

Anmelderen ser sig ikke i stand til fuldt ud at gengive de tanker, som forfatterne her har sat på prent og endnu mindre de tanker, der ruller sig op for en selv gennem læsningen, men må i stedet på det kraftigste anbefale, at man selv går i gang med bogen og skaber sig sin egen oplevelse.

Viggo Hansen

G. Alexandersson & Björn-Ivar Klevebring: *World Resources. Energy, Metals, Minerals. Studies in Economic and Political Geography.* Walter de Gruyter, Berlin, New York 1978. 248 s., 17x24 cm, DM 36,-.

Ønsker man en hurtig orientering i verdens mineralske produktions- og ressourcebasis, kommer man næppe uden om denne bog, selv om behandlingen slutter i 1975, og selv om visse tabeller og figurer har været lidt længe undervejs, eller måske har været tegnet til et andet formål. På den anden side kan man vel næppe forlange, heller ikke i teksten, at få udviklingen ført frem til udgivelsesåret, særlig ikke på et felt, hvor nye produktionsområder tages i brug næsten hver uge, som det er tilfældet med olie og gasforekomster.

Det er vel også grunden til, at der ikke er noget kort over Nordsøen og -gassen. Figurmaterialet er dels de traditionelle og af danskere velkendte verdenskort med "indsat" Europa, udfyldt med sorte cirkler, og dels mere utraditionelle, men lærerige diagrammer. Efter gennemgangen af de enkelte mineralske råstoffer følger et kapitel om den internationale handel, indeholdende et kort afsnit om den politiske geografi. Der bliver dog kun plads til en sparsom omtale af årene efter energikrisen i 1973.

Viggo Hansen

Peter R. Odell & Luis Vallenilla: *The Pressure of Oil.*

A strategy for economic revival. Harper & Row, London m.fl.st.1978, 215 s., 15x22 cm, £ 5.95

Et par anerkendte eksperter har skrevet denne højaktuelle bog om oliekrisens tre vigtigste agenter: Producentlandene i form af OPEC-landene, de industrielle forbrugerlande i skikkelse af OECD, og endelig de multinationale olieselskaber, mens en fjerde part indtager rollen som taber, nemlig de ikke-olieproducerende lande i den tredje verden, der i modsætning til storforbrugerne ikke har haft midler at sætte ind mod krisen. Det bør pointeres, at de kommunistiske lande ikke inddrages i problematikken. Forfatterne nøjes ikke med at analysere situationen, men fremlægger et forslag om et tættere økonomisk og politisk samarbejde mellem OPEC og OECD landene med den hensigt at sætte ind med et hjælpeprogram over for de fattige u-lande, der ikke i dag har egen produktion. Men det står også forfatterne helt klart, at et sådant milliardfond vil kræve omfattende og langvarige politiske og økonomiske drøftelser, og udvisgerne til en realisering af tanken er næppe særligt store endnu.

Viggo Hansen